

Türkmeniň gadymy geçmişinde käbir agyr günälere berilýän jezalar

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Türkmeniň gadymy geçmişinde käbir agyr günälere berilýän
jezalar TÜRKMENIŇ GADYMY GEÇMIŞINDE KÄBIR AGYR GÜNÄLERE
BERILÝÄN JEZALAR

*Gadymy döwürlerde türkmenleriň ýaşan ýerlerinde «watan
dönüklerine» häzirki döwürdäki ýaly rehim-şepagat edilip
durulmazdy. Dönüklere hiç hili ýagdaýda geçirimlilik
edilmezdi, hiç kömek edilmezdi we haýal etmän jezasy berlerdi!*

■ Ynha, gadymy türkmenleriň töresi şular ýaly bolupdyr:

«Kanun (töre) suw mysalydyr.

Diýdimzorluk bolsa ot mysaly.

Eý hakan! Sen arassa we dury suwy akdyryp, ýanyp duran ody
söndürdiň.

Töräni gyşarnyksyz dogry ýöretdiň.

Dünýä seniň saýaňda düzgün-tertibe girdi.

Indi ilde hemmäh gözi

Diýdimzory görmez boldy».

(Ýusup Balasagunly «Kutadgu bilig»).

Göktürk(men)lerde töre – kanuna köplenç ýol-ýörelge diýlipdir.
Hemmeler bu «ýoldan» ýöremäge mejbur bolup «ýoldan çykanlar»,
«ýolundan azaşanlar» munuň jezasyny öz şirin janlary bilen
ödemeli bolupdyr. Kada-kanunlary Taňrynyň adyndan hakan ýerine
ýetiripdir.

■ Göktürkmenlerde käbir günälere berilen jezalardan mysal
getireliň:

- At ogrusynyň jezasy ölümdir;
- Ärli aýalyň namysyna degenleriň jezasy ölümdir;
- Nähak adam öldüreniň jezasy ölümdir;
- Döwlete we goşuna garşy gozgalaň turuzanyň jezasy ölümdir.

Gadymy türkmenlerde ogurlygyň jezasy-da juda agyr bolupdyr. Ogurlyk eden adam kim bolsa bolsun, tapawudy ýok, ölüm bilen jezalandyrylypdyr. Hatda hytaý çeşmeleriniň habar bermegine görä ölüm jezasy berlen ogrynyň kesilen kellesi bir ýüpe daňlyp, ogrynyň kakasynyň boýnundan asylar eken. Jeza diýseň çökder, emma munuň berýän sapagynyň jemgyýeti ýola salmakda görlüp-eşdilmedik derejede peýda beripdir.

Gadymy türkmenlerde zyna diýlen ady-eseri bolmandyr. Meşhur arap syýahatçysy Ibn Fadlanyň ýazgylarynda bir oguz-türkmen zenanynyň edep ýerleriniň (ýüzi, el-aýagy -t.b.) açyklygyny görende haýran galandygyny we oňa seredip durandygy üçin ol aýalyň özüni utandyrandygy barada ýazgylar bar. Ibn Fadlan: «Muňa garamazdan sizde nähili zyna bolanok?» diýip haýran galmasyny gizläp bilmändir.

Türkmen zenanlary doly açyk ýagdaýda erkin gezýänem bolsalar, olaryň arasynda zynanyň bolmagy mümkin däldi. Çünki zynanyň jezasy ölümdi! Göktürkmen kaganynyň hökümdarlyk sürýän ýurdunda zyna eden bir hytaýly şaperiniň hut kaganyň öz gylyjy bilen öldürilendigini hytaý çeşmeleriniň özi habar berýär. Hytaýlylar üçin bu barypýatan «wagşylygam» bolsa, jemgyýetiň arassalygyny we asudalygyny üpjün etmekde ymgyr köp peýdasy bardy.

Talat GÖKTÜRK. Taryhy makalalar